ائل بیلیمی‌نین سؤزو

ندن 21-جی یوز ایللیکده فولکلور؟

کاظم عباسی

چاغیمیزین ان اؤنملی اوزلیکلریندن بیری اینسان اوغلونون کولتور دونیاسینین گونو-گوندن کیچیلمه‌سیدیر. دونیادا اولان دیللرین آزالماسی دا بونا ان کسگین ثبوت سایلیر. آذربایجاندا ایسه آذربایجانین کولتور اوزه‌للیکلری و اونون فولکلور ماتئریاللاری هرآن اونودولوب آرادان گئتمه‌دیر. بونو چوخ اطرافلی(کورسل، اولوسال،...) ندنلر اساسیندا آچیقلاماق مومکوندور. اولوسال سویه‌ده سانترال دوولت سیستئمی و اونون چئشیدلی آلانلاردا اولان سیاستلری، اوزه‌للیکله پهلوی عایله‌سی حاکمیتده اولدوغو زاماندا آپاریلان سیاستلردن سؤز آچماق اولار. بو کیمی« بیرسسلی‌لیگی» تبلیغ ائدیب، یارتماق ایسته‌ین سیستئملرده باشقا سسلرین، کولتورلرین و دیللرین سوسدورولوب، محو ائدیلیب، کسیلمه‌لری چوخ عادی نتیجه کیمی قارشیلانا بیلیر. بئله‌لیکله‌ده کولتورنو ایتیرن بیر میللت ، کیملیگینی و باشقا سؤزله اوزونو ایتیرمیش اولور و آرادان قالدیریلا بیله‌جک بیر میللت حالینا گلیب چیخیر. بوندان باشقا کوره‌سل باخیمدان بو گونون یاشام طرزی یئنی بیر ماهیت تاپیب، اوندا یورودولن پلانلار ایسه بو ماهیت اساسیندا باش وئرمکده‌دیر. بو گون رسمی تعلیم—تربیه سیستئمینین چوخ یایقین اولدوغونا گؤره عایله‌لرین اوولادلارینین تربیه‌سینده اولان رولو گونو-گوندن آزالیبدیر. ایندی داها اوشاقلار چوخ آز یاشلاریندان، اوشاق ائولرینده یادا مدرسه‌ده آتا- آنانین گؤزوندن اوزاق یئرلرده اؤیره‌نیب یؤیویورلر. بو تعلیم—تربیه سیستئمینده سانترال دوروم موجود اولدوغونا گؤره عایله‌لر و اونلارین عادت- عنعنه‌لری اوشاقلارینین تربیه‌سینده هئچ بیر یئر صاحیبی اولماییب بئله‌لیکه ده بو ماتئریالاردین فونکسیونو، عایله‌لرین ایفا ائله‌دیکلری رول کیمی زامان سوره‌جینده آزلماقدادیر. باشقا بیر طرفدن بوگونون اینسانلارینین یاشامیندا جمعی علاقه وسایطلرین (تلویزیون، رادیو، کیتاب، قزئته، درگی،...) یئرینین چوخ اونملی اولدوغونا گوره کئچمیشلرده گؤز-گؤزه اولان ایلیشکیلرین اهمیتی داها آزالیب و ایکینجی نوع‌دان اولان قروپلارین اهمیتی آرتیبدیر. بئله‌لیکله اینسانلارین آراسیندا اولان علاقه‌نین ماهیتی دگیشیب، ائله بونا گوره ده فولکلوریک ماتئریاللارین فونکسیونو یئنه‌ده آزالماقدادیر. هابئله جمعی علاقه وسایطلرینین شکیللنمه و یاییملانماسیندا شیفاهی ائل ادبیاتینین نه قدر آز یئری اولدوغونو بیلیریک. بوتون بونلار و باشقا ندنلر بو گونون یاشام طرزینین ماهیت باخیمیندان دگیشیلدیگینه دلالت ائله‌مکده‌دیر. طبیعی‌دیر کی بو دگیشمه آتا- بابالاریمیزدان بیزه قالان یادیگارلاری دا دگیشدیرمک و

بلکه ده محو ائتمک ایسته‌میشدیر. بئله‌لیکله فولکلوریک ماتئریاللارین ثبت و ضبط ائتمه ایشـلری بویـوک بیـر اهمیتـه مالیـک ایـش سایییلیر. البته «بشرین آتوم سـیندیردیغی بیـر زامانـدا، کهکشـانلاری گزدیگـی چاغـدا، دونیانین گونو- گوندن کیچیلدیکی دووراندا، ماشینلارین ، موشکلرین گلیشـمک حالینـدا اولان دونمده، بیلگی تکنولوژیسینین آنـدان- آنـا گلیشـدیگینده،... عـادت – عنعنـه‌لـره قاییـدیب، اونلاریـن اوسـتونده آراشـدیرما آپارماغین نه اهمیتی اولار؟» سورغوسودا اونه سـوروله بیلیـر. آنجـاق بیـزیم فولکلـور توپلاییـب، اوسـتونده آراشـدیرما آپارمـا ایشـــلریمیز تاماملیـــه کئچمیشـــیمیزین چرچیوسـینده قورویـوب قالمـاق دئمـک دئییلـدیر. دونیـادا گئـدن پروسـه‌لـرین ان اونملـی‌لرینـدن بیـری‌ده کـوره‌سللشـــمه پروسه‌سـیدیر. بـورادا هـر گـون بیـر یئرلـی سالاملاشماق طرزی، بیر عادت – عنعنه، بیر یاشـاییش وسـیله‌سـی، بیـر دیـل ... آرادان گئتمکـده‌دیـر. دئمـک دونیـا کیچیلدیکجه اینسان اوغلو کولتور باخیمنـدان کاسـیبلاییر. بئلـه بیـر پروسـه‌نـین ایچریسـینده یـالنیز کیملیکرینی قورویوب سـاخلایان میللـت‌لـر قورونـــوب قالاجـــاقلار. کـــوره‌سللشـــمه پروسه‌سینین آغیر تکرلری آلتینـدان سـاغلام چیخماق اوچـون بشـریت‌یـن مـدنیت‌ینـده صاحیب اولدوغوموز یئری بللی ائتمه‌لییک و طبیعـی کـی بـو یئـرین بویـوک بیـر بولومـو فولکلورموزون ساحه‌سینده آچیقلانیر. الینیزده کی توپلو، دانیشیلان نیگرانلیـقلار اساسـیندا حاضـیرلانیبدیر. بـورادا وئـریلن ماتئریـاللار تاماملیه بیرینجی ال قایناقلاردان توپلانمیش، علمـی پرنسـیپلـر اوزره دوزنلنمـه‌لرینـه چالیشـیلیبدیر. توپلانـان مـتن‌لـره وئـریلن سـیجیللی (قاینـاق شـخص، ضـبط یئـری، زامـانی،...) بونـون اورنکلرینـدن بیریـدیر. توپلونون باشقا اوزه‌لیکلریندن سـوز آچمـاق ایســته‌ســک بیــر ســیرا ماتئریــاللارین یئنـی‌لیگـی‌دیـر. بلکـه چـوخ آز فولکلـور توپلولاریـنـــدا مونجـــوقلار، اونلاریـــن فونکسیونو، یا چیلله‌توکمه کیمی موضوعلارا توخونولموشدور. البته ماتئریاللارا یاناشدیقدا فولکلـورون واریـانتلی ماهیـت داشـیدیغی‌دا اونودولماملیدیر. بونا گوره‌ده تانیدیغمیز بیـر متن باشقا بولگه‌لرده، باشقا قایناق شخص‌لـر طرفیندن فرقلی صورت‌ده روایت ائدیله‌بیلر.

بو کیمی توپلولاری نشر ائتدیرمه‌گین سـون غایـــه‌ســـی آذربایجـــانیمیزین فولکلـــور ماتئریـاللارینی توپلاییـب، اونـون فولکلـور فوندونو شکیل ائتمکدیر. بو کیمی فونوندون قورولماسی توپلودا داخیل اولان کیچیک بیر توپلاما قروپونون ایشی اولمادیغی گون کیمی آیدیندیر. ائله بونا گوره ده کولتور نیسگیلی ، مـــــدنیت نیگرانچیلیغـــــی داشـــــییان وطنداشـــــلاریمیزدان امکداشـــــلیقلارینی گؤزله‌ییریک. بیز ایله علاقه قورا بیله‌جه‌گینیز اوچون آشاغیداکی ایمیل عنوانیندان فایـدالانا بیلیرسنیز:

Email: azerfolklor@gmail.com

داشلار - مونجوقلار

توپلایان: فاطمه پرنیان
ضبط یئری و تاریخی: ورزقان، هیبه‌ق کندی، 1387 فروردین آیی [1]

ائل بیلیمی: مونجوقلار اینسانلارین داشلارا قاییل اولدوقلاری اولاغان اوستو اوزه‌للیکلرین نتیجه‌سینده آرایا گلمیشلر. بو اوزه‌للیکلر علمین داشلارین پرتولارلا اولان ایلیشگیسیی ایله اوست-اوسته دوشور. بو مطلب‌ده مونجوقلارین چئشیدلیلیگی و میللتیمیز طرفیندن داشلاردان اولان بیلگی تصویر ائدیلیر.

یوسوری (yüsürü): زریش رنگینده بیر مونجوق‌دور. بو مونجوق نفس (نظر) دەیدیکجه پارچالانیر، آنجاق داش، نظر اوشاغین اوستوندن گوتورولندن سونرا دوزه‌لر.

پازهری (pazəhri): میسی رنگینده‌دیر. گونشین ایشیغی آلتیندا پاریلداییب، نظره بئله گلر کی ایچینده نارین-نارین اولدوزلار وار. اونو داشییان آداما گوز(نظر) دەیدیکجه ارییب، کیچیلر.

گوز مینجیغی (Göz mıncıqı): قارا و آغ رنگلرده اولار. اونو داشییان آداما گوز (نظر) دەیسه آرادان ایکی بولونر.

شوه (Şəvə): زیل قارا رنگینده اولار و اونو داشییان آدامی قره باسماز. بو داشین حامیله خانیملار طرفیندن داشینماغی چوخ یاخشی‌دیر.

گویه رتمه (Göyərtmə): گوی رنگینده اولار. اونو اوشاق اوستونه آپارمازلار، آپارسالار اوشاق مریض اولار. بو مریضلیگین درمانی گویه‌رتمه‌نی قاینادیب اوشاغا ایچیرتمکدیر!

ایضاح1: سودامر اوشاقلارا عاید اولان "قوش وورما" آدیندا بیر ناخوشلوق واردیر. "قوش ووران" اوشاغین داماغیندا آغا چالان بیر یارا اولار و بو سببدن سود امه بیلمز. بو ناخوشلوغو توتان قیز اوشاقلارینین دیرناقلاری گویه‌رر اوغلان اوشاقلارینیندا د!... . اوشاقلارین آغیزلاریداکی یارانی بیر ایگنه ایله دلیب، گویه‌رتمه داشینی یارانین یئرینه سورتوب بئله‌لیکله اوشاغی درمان ائدرلر. بو ایش گورولمه‌سه اوشاق اوله‌ر.

ایضاح 2: اوشاق تک قالیرسا یادا اونون اوستونه گویه‌رتمه گتیرسه‌لر، اوشاق ناخوشلایار. درمان اوچون گویه‌رتمه‌نی اوغلان یادا قیز اوشاغی‌نین قیچی‌نین آراسینا سورتوب اونو درمان ائدرلر.

---

[1] - سون اوچ مونجوق پارس‌آباد منطقه‌سینین ائلاتلاریندان توپلانیبدیر.

هه‌یـیق/ عقـیق (Həyiq): نارینج رنگینده اولار. چوخ دئیرلی اولدوغونا گوره اوشاغین پالتارینا آسارلار. بو داش ایندیده اوزوک قاشیندا ایشله‌نیر و توی‌لاردا گلینه توحفه ائدیلر.

سا ری‌لـیق (Sarılıq): ساری‌لیغـی داشییان اوشاغا نفس (نظر) دیدیکجه بو داش ارییه‌ر. بو داشینان قدیم ساری‌لیغی اولان اوشاقلاری درمان ائدرمیشلر، بئله کی ساری‌لیق داشینی آیری بیر داشا سورتوب، اونون خیردالارینی بارماق ایله اوشاغین داماغینا سورتردیلر.

گـو ی مـیـنجیـق (Göymıncıq): اوشاغی بدنظردن قورویان بیر داشدیر.

بـا بـا قـولـو (Babaqulu): بو داش، اوز داشییانینی نظردن قورویار (نظر گوتورمز). میسی رنگینده و چوخ شمال (صاف) اولار.

سـلـیمـا نـی (Süleymani): بوز رنگینده بیر داشدیر و اوشاغی بد نظردن قورویار.

قـا ن مـیـنجیـغـی (Qanmıncığı): دوغان خانیمین قاناماسی کسیلمه‌سه، بو داشی اونون الینه وئررلر بئله‌لیکله ده اونون قاناماسی کسیلر.

آ ل قـو لا غـی (Alqulağı): خانیم اوشاقدان رد اولاندان سونرا، توخانما اولار (اوره‌یی خراب اولار). بو داشی اونون باشی اوسته قویوب یا دا الینه وئررلر بئله‌لیکله ده او یاخشیلاشار.

سـا نجـی مـیـنجیـغـی (Sancı mıncığı): خانیم اوشاق‌دان قورتولاندا یا اوشاغی اولاندا، سانجیسی اولار. بو داشی اونون الینه وئریب و سانجی‌سینی کسرلر.

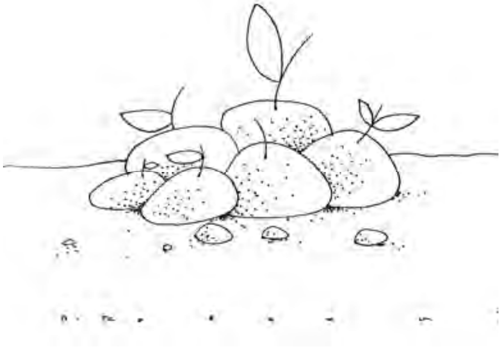

پهلوان

تعریف ائدن: (یاشیندا، سواد، کندیندن)

توپلایان: سیامک سلطانی

توپلانما زامانی و یئری: - تبریز

گونلرین بیر گونونده شاه عاباسین دوربونونده بویوک بیر شهرین باش پهلوانی اوغلییله ائوینه ساری یوللانمیشدیلار. یولدا آتا الین اوغلونو-ن چیینینه قویوب سوروشور: اوغول بولورسن کی گئچن چاغلاردا شهرین ار اوغلی منیدیم،منیم آدیمنان بئله اییتلر تیر-تیر اسردیلر، بیر نامرد الیمدن راحاتی یوخودی، گورورم کی سنده ده منده‌کی بوی-بوخدان وار، اوزووه گوره قوچاقسان، آسلان اوره‌یین، قارتال باخیشین وار ،بارماقلارین جایناق کیمی ییرتیجیلدی، آخینین ایلدیریم کیمیدی، سنجه سننن گولشسم ییخیلان منم یوخسا سن؟

اوغول آتاسینا یان باخاراق سویلدی:

هه.هه آتا بو نسوزدی بئله ،بو گونش کیمی آیدیندیر،اوزون ،اوز دئدیکلریوی دییسن اینینمیرسان.

آتا سینیخ اوریله چوخ یاواش دئدی:

هه.هه بالا ،بئلدی اوغول،بئله

بو سوزلردن بیر نئچه ایل گئچدی !!!!!!

یئنه ده پهلیوان اوغلیله بیرگه او یولدا گئدیردیلر.

آتا اوگونو خاطیرلادی ،بئللیکله الین اوغلونون چینینه گویدی ،سوروشدی؟

دالاشساق کیم ییخار؟

اوغول دلی اولدی ... آتا بو نسوزدی بئله ؟!!

منی نه سانمیسان؟!!

بیر قورخاق؟!!!

من بو قولاری ائله بئله سینه یوغوناتمامیشام،باخ بیر سن منیم بویوما،

باخ پوسوما ،منیم ادیم گلنده ارلر سیچان اولوب بیر ده لیه آخیرلار،
من چیخاندا گونش باتیر،داغلار منه اییر ،سئلر دایانیر،!!!!
اوندا سن منه دئیر سن کی ،ساواشساق من وورام یا سن باخ اوزون گور؟
آتانین یارالی اوریین سانکی دئشدیلر،داغی تازالاندی،
باخ اوغولا، گور من نه بویوتموشم ،هئش نه بویوک قانیر،نه حورمت.
گونش دوغاندان دوغدی،باتیدا باتدی ،ایلر گلدی گونلر گئچدی.
بیزیم پهلیوان خسته لندی !!!!
اوغولا خبر گئدتی کی آتان اولوم حالینداادیر ،گل وثییتین ائشیت.
اوغول تئزجه اوزونی آتا سینا چادیردی.
بلی گوردی پهلیوان اولوم حالینداادیر .پهلیوان هر بیر وثییتین اوغلا دیدی.
سونرا خسته باخیشلاریله اوغلدان سوروشدی؟
اوغول دئ گورم ساواشساق کیم وورار؟
اوغول آتاسینین سوزوندن گوزلری دولدی،اوکوتمه وورراق سویلدی:
آتا بودفه سن!!!!!!!!!
نئجه!!من!! بالا دوز ائشیتدیم من ییخارام!!!؟
هه والاه آتا بو سفر سن منی یئنه سن..
آخی نیه اوغول،گئچن چاغلاردا ،اوندا کی ساغیدیم ،آیاقلاریمین اوستونده دایاناندا ،ووران سنیدین ایندی کی اولوم حالینداایام!!!!
زورونان نفس چکیرم ییخان من اولدوم!!؟
آتا اوندا الین چینیمدئیدی ،بولوردوم ارخاداشیم وار،ارخامدا دایانان بیر ایگیتدی،داغکیمین ارخامدا آتام دایانیب،دایاناجاغیم وار ،سنین گوجووه ییخیردم،او سنین اورییینیدی کی منی آسلان ائمیشدی.
لاکین ایندی بئلیم سینیب دایانا جاغیم یوخ.

دیلیم بئلدی :
ائویمیز هئچ چاغ دیرک سیز قالماسین
آنام،آتام عمره بیتن سولماسین

سون

نهند کندینده توی اویونلاري

اوزوک تاپماق

قایناق شخص: حسین دهقانی آذر (66 یاشیندا، 5-جی ایلک صینیفه قدر اوخوموش و شوفرلیک ایشینه مشغول‌دور. بو اویونو اوشاقلیغیندا گوروب و اویرنمیش)

توپلایان: علی دهقانی آذر

ضبط یئری و زامانی: تبریز ، 1386-نین اسفند آیی

بو اویون شرقی آذربایجانین هریس شهرستانینا تابع اولان نهند کندینده، تویلاردا اوینانارمیش. الده اولان معلوماتا گوره، باشقا یئرلرده بو اویون آیری ابزارلارلا اوینانیر.

تخمیناً 50-60 ایل بوندان قاباق، ***"اوزوک تاپماق"*** -ین، نهند کندینین توی لاریندا اوزونه خاص بیر یئری واریمیش. بو اویونو اوینااماغا ان آزی 2 نفر لازیمدیر. بیری اوزوک گتیره‌ن و بیریسیده اوزویو تاپان. (نفرلرین سایسی ایسته‌دیگیز قدر آرتا بیلر).

اوزوک تاپما نه‌سایاق اوینانیر؟

بیر میس مجمعی‌ده 12 دانا آغاج پارچاسی (اوجالیغی 10 سانتیم، یوغونلوغو 5 سانتیم حدودوندا) سئچیپ ، اونلارین بیر باشینین ایچینی اویوب، او بیری باشینی مختلیف شکیللرله بزرمیشلر. (بو آغاجلاری هره اوز سیلقه‌سینه گوره بیر شکیلده یونارمیش).

آغاجلار حاضیر اولاندان سونرا، اونلاری بیر مجمعی ایچینه دوزوب و بیریسینین آلتیندا بیر اوزوک گیزلدرمیشلر. مجمعی‌نی توی اوتاغینا گتیریب، اوزوک تاپان دسته‌نین قاباغیندا گزدیریب، اونلاردان بیری اوزویو تاپماق اوچون اورتایا گلیب و اویون باشلارمیش. اوزوک تاپان نفر هانسی آغاجین آلتینی بوش ظن ائدرسه اونو آشیریب و مجمعیدن ائشیگه آتارمیش. اوزوک آختاران نفر هر هانسی زامان اوزویون هاردا اولدوغونو گمان ائتسیدی، او آغاجی اوجا بیر سس ایله مجمعی‌دن ائشیگه آتیب ***"اوزوک بوردا"*** دئیرمیش. هر اوزوک تاپماق، دسته یه بیر امتیاز قازاندیریب، اوزویو تاپماماق بیر امتیاز اودوزدورارمیش. دسته‌لرین اویوندان قاباغ آلدیقلاری قرار اساسیندا، بیر نفر اول حرکتده (حدسینده) اوزویو تاپا بیلسه، اونا ان آزی 10

امتیاز وئررمیشلر. بو اویون طرفلـرین آلـدیغی قرارا گوره 50، 60، و ... امتیـازلارا قـدر دوام ائـدرمیش. بـو اویونـدا سـون دوورلـرده بیـر دئییشیکلیک اولموشدور. آغـاجلار یئرلرینـی ایچـی گورونمـه یـن فنجـانلار آلمیشـلار و اویونـــون آدی دا ***"فنجـــان اویناتمـــا"*** اولموشدور.

زونوز اویون - اگلنجه‌لریندن؛ ائولرده کیمین ائوی

بهرام ائلچین

"ائولرده کیمین ائوی؟" تاپماجا ایله چیگین-چیگینه گئدن کورسوباشی اویون اگلنجه‌لریندن بیری‌دیر کی قیش گئجه‌لری بیر-بیرینین ائوینه« شم شون»ه (شامدان سونرا قوناقلیغینا) گئدن قوهوم- قونشو یا عائله اهلی‌نین اؤز آراسیندا اجرا اولونار. اگلنجه‌نین اجراسی ایکی نفرین اشتراکی ایله آپاریلاراق باشقالاری تاماشاچی کیمی اونلاری سئیر ائدرلر. اجراچیلارین بیرینین باشقاسینا وئردیگی: «ائولرده کیمین ائوی؟» سورغوسو ایله باشلانان اگلنجه، اصطلاحاً «شورو چیخمایاناجان» داوام ائتدیریله بیلر. اونون اجراسیندا « الف» و « ب» ایله مشخص ائتدیگیمیز ایکی حالتین بیری واقع اولار:

الف:

- ائولرده کیمین ائوی؟
- نئچه اوغلو وار، نئچه قیزی؟
- ایکی اوغلو وار اوش (اوچ) قیزی!
- او ممّد گیل دی! (محمد گیل‌دیر!)
- اؤزودی کی وار (اؤزودور کی وار!)

ب:

- ائولرده کیمین ائوی؟
- نئچه اوغلو وار، نئچه قیزی؟
- دؤرد اوغلو وار اوش(اوچ) قیزی!
- او حسن خالوولی (خالا اوغلو گیل دی؟
- خئییر اولار ده‌یی!(خیر اونلار دگیل!)
- قوی بیرین ده دئییم!
- دئ گؤراخ!(دئ گؤرک)
- حوسئن عموغلی گیل‌دی؟(حسین عمی اوغلو گیلدیر؟)
- خئییر اولاردادَیی! (خیر اونلاردا دگیل!)
- کت (کند) وئر دئییم!
- تربیزی (تبریزی) وئردیم سنه!
- تبریزین بالون یئییم، یاغون یئییم، من مینیم کَهر آتا، سن مینه‌سین قوطور ایته... او مورتوزا موغلو دگیل دی!(تبریزین بالین یئییم، یاغین یئییم... او مرتضی عمی اوغلو گیلدیر!)

خاطیرلاتمالییق کی بعضا تماشاچیلاردان بیری ده «من دئییم؟» دئیه اگلنجه‌نین

اجراسیندا اونون آپاریجیسی‌نین راضیلیغی ایله اشتراک ائده‌بیلر.
1363 -جو گونش ایلی

مشکین‌شهر (خیو) فولکلوروندان اورنکلر

قایناق شخص: محمد محمدرضایی-یاش 60- ساواد6 کلاس
دوغوم یئری: مشکین شهرین "قورد تپه" کندی
توپلایان: سولماز محمد رضایی
توپلاما زامانی: 86/11/20

ناغیل لار

قانتارقا

بیری واریمیش بیری یوخ ایمیش، کندلرین بیرینده بیر ناخیرچی بیر اوغلو ایله یاشاییری کی بیرآزاوغلونون آزلیغی وار ایدی. بیرگون بو اوغلان ائولنمک ایسته‌دی آنجاق آتاسی دئدی:"اوغلوم سنین دوز عمللی ایشین گوجون یوخودو آخی". بو اوزدن اوغلان آتاسیندان آجیغ ائلییب گلدی شهره. اوغلان چوخ گوجلو و هئیکللی اولدوغونا گؤره هامی فیکر ائله‌دی او پهلووان‌دی و شاها خبر یئتیشدی کی شهریمیزه بیر دئو هئیکللی پهلووان گلیب دیر. شاه اونو اؤز ساراییینا چاغیردی و پهلواندان ایسته‌دی قیزیینان ائوله‌نه. اوغلان قبول ائله‌دیکدن سورا اونا یاخشی-یاخشی پالتارلار گئیدیریب و توی توتدولار.

گونلرین بیر گونی خبر گلدی شهرده بیر آصلان عمله گلیب و مردوم قورخوسوندان چؤله چیخا بیلمیر. شاه یئزنه سیندن ایسته‌دی گئدیب او آصلانی آیری یئرلره آپارا یادا اونو اؤلدوره. اوغلان بونو ائشیتدیکدن سورا آجیغلانیب، شاهین قیزینا دئدی: "قارا یوللارا قارا ساحاتلارا سنین ده بو دده‌ن مندن ال چکمه‌یه‌جک منیم او چاریغیمنان پئتاوامی گتیر گئدیرم اؤز کندیمیزه". قیزدئدی:"سن بیر ایش گؤرمه‌یه‌جکسن آتام سنن قوشون یوللایاجاق، قوشون آصلانی اؤلدوره‌جک و آد سنین اولاجاق". اوغلان بو سؤزی خوشلاییب یولا دوشدو.

مئشه‌لییه یئتیشنده اوغلان [او زامانا کیمی] آصلان گؤرمه‌دیینه گؤره آصلانی اؤز دانالارینا اوخشاتدی و گئدیب آصلانین قولاغیننان توتوب دئدی:"سنه قوربان اولوم دده‌مین آلا داناسی، به سن ایتمیشدون، بوردا نه گزیرسن؟" بئله دئییب آصلانی آپاریب چؤللویه اؤتوردو و ائوه قاییتدیلار.

بیرگونده خبر گلدی بیر اژدر گؤل قیراغیندا یاشاییر و هامی قورخوسوندان اورایا گئدیب سو گتیره بیلمیر و مال-داوار سوسوزلوقدان آز قالیرقیریلا. شاه یئنه ده یئزنه‌سینه بویوردو گئدیب او اژدری اؤلدورسون. اوغلان یئنه ده آجیغلانیب، شاهین قیزینا دئدی:"قارا یوللارا قارا ساحاتلارا سنین ده بو دده‌ن مندن ال چکمه‌یه‌جک منیم او چاریغیمنان پئتاوامی گتیر گئدیرم اؤز کندیمیزه". شاهین قیزی بئله دئییب:" سن بیر ایش گؤرمه‌یه‌جکسن آتام سنن قوشون یوللایاجاق، قوشون اژدری

اؤلدوره‌جک و آد سنین اولاجـاق"، اونـو یـولا سالدی.

قوشـوننان اوغـلان گؤلـه یئتیشـندن سـورا، اوغلان بیر سؤیود آغاجی گؤروب و اؤز-اؤزونه فیکیرلشدی کی "من قوشونو قاباغا سالارام و اؤزوم آغاجـــــــا چیخـــــــــارام اژدری اؤلدوره‌بیلمه‌سه‌لرده قوشونو اژدر یئیه‌جـک" . ســورا آغاجــا چیخـــدی، قوشـــون اژدری اؤلدوره‌بیلمه‌دیینـه گـؤره قاچـدیلار. گئجـه اولدو، اوغلانی یوخو توتدو اژدر ده دئمـه‌یـنن آغاجین آلتینـدا یاتمیشـمیش. سحر چـاغی اوغلان یوخولو-یوخولو دوشدو اژدرین باشینا. اژدری گؤرندن سورا قورخوب قاچدی آنجـاق گؤردو اژدر هئچ ترپنمه‌دی وگلیب گؤردوکی اؤلوبدو. سؤنه سؤنه(سئوینه-سـئوینه) گلـدی شاهین سارایینا و دئدی:"بو دَیرسیز قوشـون قاچدی منی ده تک قویدو و من تک باشـیما او عظمتلـی اژدری اؤلـدوردوم". شـاه بونـو ائشیدندن سورا چوخ سؤندو و چوخلـو پـول-پارا اوغلانا وئردی.

گونلرچوخ شان وگؤزل کئچیردی و اینسانلار سؤوگوینن باریشدا بیر بیـرینن یاشـاییردیلار. آیری بیرگون آیری اؤلکه‌نین شاهی کـی آدی "قانتارقا " ایدی بیزیم شاها دئـدی:"سـاواش قصدیم وار سحر دؤیـوش مئیـدانینا گلـون". شـاه بونـو پهلووانـا خبـر وئـردی و اونـدان ایسته‌دی گئـده تؤولویـه و بیـر یاخشـی آت سـئچه و ساواشـا حاضیرلاشـا. اوغـلان یئنـه آجیغلانیـب قیـزا دئـدی: "قـارا یـوللارا قـارا ســاحاتلارا ســنین ده بــو ده‌دن منـــدن ال چکمه‌یه‌جک منیم او چاریغیمنـان پئتـاوامی گتیر گئدیرم اؤز کنـدیمیزه". شـاهین قیـزی بئله دئییب: "سن بیر ایش گؤرمه‌یـه‌جکسـن آتـام ســنن قوشــون یوللایاجــاق، قوشــون دوشمنی اؤلدوره‌جک و آد ســنین اولاجــاق". اوغلان گؤردو چارا یوخدو و گئتدی آتلاریـن بیـرین سـئچه. هانسـی آتـا باخـدی گـؤردو چارپیب داغیدان آتدی و اونـو خوشـلامادی. شـاهین بیـر یئـل آتـی وار ایـدی، پهلـووان گئتدی اونا ساری گؤردو نه ایش گؤرور بو آت دینمه‌ییر و دئدی مـن بـو آتـا مینـه‌جـه‌یـم. شاهین آداملاری شاها دئدیلر: "بیـزم بؤیـوک سولطان، سیزین بو پهلووانیز چوخ بیلگیلـی و مهارتلی بیر آدام دی و بیر باخیشنان سیزین لاپ یاخشی آتیز یانی یئل آتیزی به‌یه‌نـدی". شاه بونو ائشیدیب چوخ سؤندو.

اوغلان ساواش گونو قوشـونا دئـدی "بـئش-آلتی مئتیر ارشین گتیرون، مـن ایسـته‌ییـرم اؤزومو آتا باغلییام و تک قوللاریم آچیق اولا و بئله‌سینه دؤیوشم". اولار بو ایشـی گـؤردولر. ساواش باشلایاندا آت قیزیشدی و او قدر تئز-تئز قاچیردی کی اوغلان قورخدو و قیشقیر-باغیر سالدی کی "قانتارقا (آتین یه‌هه‌ری)نی توتـــون" آنجـــاق هـــئچ کـــس اونـــا یئتیشـــه بیلمه‌دی. بئله‌سـینه گئـده –گئـده، اوغـلان یولـدا بیـر چینـار آغـاجی گـؤروب اونـدان یاپیشدی بلکه بو آغاجـا یاپیشـیق قـالا و آت بوراخیلیب تکینه گئـده. آنجـاق آمـان-آمـان یامان گوندن، بـو آغاجـا یاپیشـدیقدان سـورا آغـاج دا کؤکونـدن قیریلیـب اولارنـان قاباغـا گئتدی و اوغلان"قانتارقانی توتـون" سـوزونو قیشقیرا-قیشقیرا دوشمن شـاهین سـاراییینا یاخینلاشدی.

دوشمنین قوشـونو بونـو گـؤروب کـی نئجـه سورعتنن و "قانتارقانی توتون "دئیه گلیـر و دوشمن شاهینیندا آدی "قانتارقا" اولـدوغونا گؤره قوشون قورخوب دالی-دالـی گئـدیب و شاهلارینا خبر وئردیلر "بیر دئو هئیکللی آدام

کی ایلنده بیر کؤکلو-زوغلو چینار آغاجی وار سورعتنن قانتارقانی توتون دئیه-دئیه بورا گلیر". پهلووان گلدی و دوشمن شاهین سارایینا کئچدی، شاه بونو قورخمامازلیغینی و جسارتینی گؤروب و اؤز-اؤزونه دئدی "بونا اگر باش ایمه‌سم بیزیم هامیمیزی قیریب داغیداجاق یاقین". شاه قورخوب و پهلووانان ایسته‌دی اولاری اؤلدورمییه و عوضینده یئتدی ایلین باج-خراجین اوغلانا وئره لر، و بو ایشی گؤدولر.

اوغلان دوشمنه اوستون چیخیب ویئتدی ایلین باج خراجین آلیب گلدی اؤزشهرلرینه بو خبر شاها یئتیشدی شاه چوخ سؤنوب بوتون شهرین مردمینان اونون قاباغینا چیخدی و اونو قارشیلادیلار و عؤمرونون سونوناجان بئله شادلیقدا و شان یاشادیلار. بئله اولدو ناغیلیمیزسوناچاتدی. گؤیدن بیر آلما دوشدو، پایلاشدیق بیری کوسدو، ناغیل سونا یئتیشدی، اوچو گئتدی بؤلوشدو.

آتالار سؤزو و دئییملر

- -سیمی‌دی،لنگری دی، چوخ بیلیب آز دانیشماق، ایگیدین لنگری دی.
- -ننه سینه باخ قیزینی آل،آرشینینا باخ بئزینی آل.
- -یئربرک اولاندا، اؤکوز اؤکوزون بوینونا آتار.
- -ده‌ییرمان اؤز ایشینی گؤره‌ر، چاخ- چاخ باشینی آغریدار.
- -میلچک قانا ییغیشار.
- -اؤکوز اؤزونه شوخوم اکنده باشی آغرییار.
- -قازان دئدی ایچیم قیزیلدی،چؤمچه دئدی بولانیب چیخمیشام.
- -کئچی‌نین بوینوزو گیجیشنده، بوینوزون چوبانین آغاجینا سورته‌ر.
- -فلان کس چکن کؤچون قاباغی گئدر یارلیغانا.
- -سنین آندینا اینانیم یا تویوغون له‌له‌یینه؟
- -چوخدان چوخ اؤلر، آزدان آز.
- -باشیندان قالخدی دومانی.
- -آز ایدی دلی دولو، بیری ده گلدی دابانی جیریق.
- -یان منه، کول اولوم سنه.
- -آنا گزن آغاجی، بالا بوداق-بوداق گزر.
- -ائلین گوجو، سئلین گوجو.
- -ائششک ایشلر، آت یئیه‌ر.
- -درین قازان، دایاز قازان اؤزو دوشر.
- -آجی سؤز ایسته‌میرسن،آغزینی شیرین سؤزه آچ.
- -آری چیچیه‌یه قونار میلچک تزه‌یه.
- -ایت-ایت له بوغوشار، قورد گؤرنده یووشار.
- -بایقوش بلدچی اولسا، وئرانایا یول سالار.
- -تاری وئریب زئینییه،دیشی یوخدو چئینییه.

- -اولولار سؤزونه باخمایـان اولویـا- اولویا قالار.
- -دلیک مینجیق یئرده قالماز.
- -فتیرینی یئیه‌ن نامازینی دا قیلار.
- -قاشین دوزلویو، ایریلییندە‌دیر.
- -مـین آجیسـینی بیـر شـیریندن اؤتور اونوتمالیسان.
- -یوموشاق یئرین بئل‌داری دیر.
- -هر نه‌یین کالی یئتیشـر، آدامـین کالی یئتیشمز.

بایاتی لار

ساوالان حاقیندا بایاتی لار:

ساوالان سولطانیمدی
سولطانیمدی،جانیمدی
شانلی آدی دونیادا
منیم آدیم- سانیم دی

ساوالانیم،سولطانیم
همتلی قهرمانیم
قویما سارا بوغولا
گلینجه خان چوبانیم

باشقا بایاتی لار:

عزیزیم دالدا یئری
مه باسار دالدا یئری
ایکی گؤوول بیر اولسا
تئز تاپار دالدا یئری

قاراباغدا باغ اولماز
قارا سالخیم آغ اولماز

ساوالان آی ائل داغی
وار اورکده ائل داغی
گؤروم اسسین باشووا
آزادلیغین بایراغی

قونشو دا قیز سؤوه‌نین
اوره‌گینده یاغ اولماز

عزیزیم گول اندامـا
شئه دوشر گول اندامـا
اولایدیم هونو، میلچک
قونایدیم گول اندامـا

عزیزینم آغ آلما
آغ آلما، قیزیل آلما
چیرکین آل اصیل اولسون
بد اصیل گؤزل آلما
عزیزیم قوشا داغلار
وئریب باش-باشا داغلار

ساوالان گون آچیلسا
هاوا دوزگون آچیلسا
یئترآرزوم یئرینه
گؤروم او گون آچیلسا

نئجه‌سن بیرآه چکم
دؤنه‌سن داشا داغلار

قیزیل گول دن-دن اولدو
درمه‌دیم دن-دن اولدو
من سندن آریلمازدیم
آیریلیق سندن اولدو

الف لام میمی گؤزلر
تارچالان سیمی گؤزلر
گئجه لر یاتانمیرام
گؤزلریم سنی گؤزلر

گئجه اوزون آی باتماز

دردی اولان هئچ یاتماز
اولگار مدد آی مدد
دردیم سؤزه سیغانماز

قیزیل گول هاچا بددی
سانا گؤر نئچه بددی
دوشه‌یدون بو درده سن
گؤره‌یدون نئچه دردی

پنجره‌مده، پرده من
دوشدوم یامان درده من
اؤرگه‌تدون سینه‌ن اوسته

نئجه یاتیم یئرده من

قیزیل گولم در منی
دسمال اوسته سر منی
آللاه اؤزی شاهید دی
چوخ ایستیرم من سنی

دومانلی داغلار گؤیلوم
نیسگیللی باغلار گؤیلوم
نه آچیلار نه گولر
همیشه آغلار گؤیلوم

ساولان داغ اولایدی
دؤوره‌سی باغ اولایدی
آنام جان وئرن زامان
قارداشیم ساغ اولایدی

ساوالان نارسیز اولماز
باغلاری بارسیز اولماز
آزادلیغین اؤلکه‌سی
لالاسی قارسیز اولماز

تاپماجالار

1-آشیق یولنان کئچیردی،چوبانی گؤردی آرازین یاخاسیندا قویون اوتاریر. دئدی: چوبان هئی،
آراز قیراغی چیم‌دی
چیم، چیمی میندی
دئ گؤروم بو خالیقین دده‌سی کیمدی؟
چوبان دئدی: آشیق عمی دوز دئییرسن،
آراز قیراغی چیم‌دی
چیم چیمی میندی
سن بیر نردووان گتیر
من گؤروم او خالیقین دده‌سی کیمدی.
2- او نه دیر کی قیرخ گؤزو وار بیر بورونو؟
چاریق
3- دام اوسته دایلاق اوینار؟
دولو
4_ جیققیلا دامدان قار یاغار؟
الک
5_ چاپارا دوشر شاققیلداماز؟
کؤلگه
6_ هاپ هاپی، کارکی ساپی، بئش بوداغی، بیر یارپاغی؟
ال
7_ گلیردیم کتدن، های وئردی برکدن، انگی سوموکدن، سینه‌سی اتدن؟
خوروز
8_ نه یئرده‌دی نه گؤیده جیققیلا جهان ایچینده؟
یومورتا
9-قاپیزدا کیشی وار، آناولا ایشی وار؟
جه‌هره
10-جیققیلا قویو، تاپپیلدار سویو؟
قلیان
11-نه جانی وار نه اتی، گزر کلی جهانی؟
یوخو
12-هامینی بزر، اؤزو اوت گزر؟
ایینه
13-دؤرد سئید بیر قویویا داش آتیر؟
اینک امجگی
14-یاپیشماسان قویروغوندان گئتمز آنبارا؟
قاشیق

عادت عنعنه لر

چیلله تؤکمه

توپلایان : احد فرهمندی

بوتون خالقلارا تای آذربایجان عایله‌لری آراسیندا دا اوشاقلارین دونیایا گلمه‌سی گوزه‌ل ، شیرین لحظه‌لردن سایپلیر. اونا اولدوقجا ده‌یر وئریب ، عایله اوره‌یینده یئنی دوغولان اوشاغا سایسیز آرزیلار بسله‌نیر . آنا ایله بالانین قورونولماسی اوچون وار گوجلری ایله چالیشیرلار . یئنی دوغان قادین (زاهی) کورپه‌سی ایله بیرگه قیرخ گونه قدر اطرافلی گوزله‌نیلیب ، بو دوورو سالاماتلیقلا سوومالارینا اولدوغو قدر یاردیم گوسته‌ریلیر . زاهی‌نین یاخین آداملاریندان نئچه نفر یئددی گونه کیمی اونونلا کورپه‌سینین یانیندا اولوب هر یونلو قورویاراق یئدیردیب–ایچیرتمکله اونلارا ده‌یر وئریرلر .

بیزیم عایله‌لرین آراسیندا بئله بیر اینام وار کی یئنی دوغموش باشقا قادین خبرسیزجه اوزو کیمی تازا دوغان قادینین یانینا گلسه اونون چیلله‌سی ائوده اولان قادینی باسار . دئمک چیلله باسمیش قادین داها بویلو اولا بیلمز یئری گلمیشکن اونون چیلله‌سی توکولمه‌لیدیر .

اینانجلارا گوره چیلله باسماغین باشقا نووعلریده وار. اؤرنک اوچون : قیرخی چیخمامیش اوشاغین اوستونه خبرسیزجه قیرخ ایچینده اولان اوشاغی گتیرسه‌لر اونون چیلله‌سی ائوده اولان اوشاغی باسار . بئله اتفاق یئنی تویلاری اولموش ایکی گلین آراسیندا دا اوز وئره بیلیر ائله بو دورومدا دا بیر گلین خبرسیز او بیرسی گلین یانینا گلیرسه قاباقدا دئدیییمیز ایش اوز وئره‌جک .

بونلاردان باشقا دوعا ایله ضامینله‌مه‌سی یانیندا اولان هر کیمسه‌ده زاهی ایله قیرخی چیخمامیش اوشاغین یانینا خبرسیز گلسه چیلله باسما باش وئره‌ر .

عایله‌لرده چیلله باسماغین قاباغین آلماق اوچون چئشیتدلی یوللار وار. بورادا بیر نئچه‌سینی ایضاح ائدیریک .

قیرخلی اوشاغی چیلله باسماسین دئیه اونون گؤروشونه گلن یاخین – اوزاق آداملاری اوتاق قاپیسینین آستاناسیندا ساخلاییب اوشاغی قاپینین اونونده یوخاری قالدیریب گوروشه گلن قوناقلاری اونون آلتیندان کچیررلر .

زاهینین گوروشونه گلن قادین قوناق قیرخی چیخمامیش یئنی دوغان اولسا زاهی اونون قاباغینا چیخیب؛ چالیشارلار بو ایکی نفر اوز-اوزه قارشیلاشسینلار کی چیلله باسما باش وئرمه‌سین . بو دوروم تازا تویو اولان گلینلر آراسیندا دا اولا بیلیر . ایکی تازا تویو اولموش گلین بیر–بیرینی گورمک اوچون اوز _ اوزه آدیملاییب ، هئچ بیری دایانمادان بیر یئره یئتیشیب کئف-احوالاشارلار .

چیلله باسماق یوللارینا گوز یوموب ، گاهدان بیلمه‌مزلیک اوزره چیلله باسما باش وئرسه اینانجلارا گوره قادین ، گلین بیرده اوشاغین گووده‌سینده چاتیشمامازلیقلار اوزه چیخار . قادین لا گلین چیلله‌لری اوستلرینده قالانا کیمی بویلو اولا بیلمزلر . چیلله‌سی اولان اوشاقدا بیر پارا خسته‌لیکلرله گووده چاتیشمازلیقلاری تاپار . اورنک اوچون: واختیندان گئج دیل آچار ، یئریمک زامانی اوزونا چکر ، باشی دورمادان تیتره‌یر ، گوزلری آخار ... .

چیلله باسمیش آدام دوغال دورومونا گلمک اوچون چئشیتلی یوللارلا چیلله‌سی تؤکولر . آشاغیدا اوخویاجاغینیز چیلله تؤکمه‌لر آدلارینی

چکدییمیز شخصلرین دیللریندن توپلادیقلاریمیز اولوب . دئمک اوجسوز-بوجاقسیز فولکلور خزینه‌میزده بونلاردان آرتیق چیلله توکمه یوللاری وار اونلاری توپلاییب ساخلاماق هامیمیزین بوینوندا دانیلماز گوره‌ودیر .

چئشیتلی چیلله توکمه یوللاری :

قایناق شخص: معصومه خانیم پناه – تبریز – 1317 – سوادسیز – 86/9/20
یئر تبریز

1- چیلله باسانی قبرستاندا اؤلو یویولان داشین ، اؤلو پیشیک بیرده اؤلو سیچانین اوستوندن آتلاندیرارلار .

2- اؤلونو یویاندا میرده‌شیرین الینده اولان لیفی یئره قویمازدان آلیب سویو یئره توکولمه‌سین دییه بیر قابین ایچینه قویاندان سونرا ، اوزو قیبله‌یه اولان بیر نوودادان بیر قیزین (باکره‌نین) الی ایله چیلله باسمیش گلینین باشینا توکوب بئله دئیه‌رلر : " انس ، جن ،72 میللت ، اؤلو ،دیری، بنی آدم ؛ هر نه‌یین چیلله‌سی باسیب تؤکولسون" .

3 – باشقا بیرگلینین توی گئجه‌سی ایشله‌تدییی مخصوص پارچانی بیر کاسا سودا ایسلادیب ،اونون سویونو اوزو قیبله‌یه اولان نوودادان ، بیر قیزین (باکره‌نین) الی ایله چیلله باسمیشین باشینا توکرلر .

4 – مچیدین آستاناسیندان، عوموی حامامین قاپیسیندان، یئددی یولون آیریمیندان، قبیرستاندان، چشمه باشیندان، بازاردان بیرده اوز ائولرینین قاپیسیندان تورپاق توپلاییب بیر کاسا سویا قاتیب او سویو اوزو قیبله یه اولان نوودادان بیر قیزین (باکره‌نین) الی ایله چیلله‌باسمیشین باشینا توکرلر .

5 – سیچان اؤلوسو، پیشیک اؤلوسو، یئددی بویاقدا ساپی سویا سالیب یوخاریدا دئدییمیز یول ایله چیلله‌باسمیشین باشینا تؤکرلر.

6 – بیر قیزی (باکره‌نی) داما چیخاردیب شالوارینین آراسینا یومورتا قویوب اوزو قیبله‌یه ساری اولان نوودادان چیلله باسان گلینین باشینا سالیب ، یومورتانی سالان قیز دئیر: " من دوغدوم سنده دوغ ".

7 - بیر یومورتانی گئجه بیر قیزین (باکره‌نین) یاستیغینین آلتینا قویوب سحر، قیزی داما چیخاریب او یومورتانی شالوارینین آراسینا قویوب ، اوزو قیبله‌یه ساری اولان نوودادان ،قاباقجا دوغموش سونرا چیلله‌باسان قادینین باشینا سالا ـ سالا بئله دئیر : " من دوغدوم سنده دوغ "

قایناق شخص : رقیه خانیم ثریایی – 1336 – اردبیل - آلتینجی صینیفه قده‌ر اوخوموش 86/9/10

1- بیراوشاغین چیلله‌سی باشقا اوشاغی باساندا، او اوشاق آزار توتوب یئریینده ییخیلیب، دانیشماغینی ایتیریب دئمک بونا تای خسته لیکلر توتار . اونون چیلله‌سین تؤکمک اوچون دیشلری اوزون اولان داراغی اوچ دؤنه بیر کاسا سویون ایچینه سالیب هر دؤنه دئیرلر "10، 20، 30، 40" سونرا او کاسانین سویونو داراغین دیشلرینین آراسیندان سوزگجدن سوزن کیمی چیلله باسمیش اوشاغین باشینا تؤکرلر.

2- بیراوشاغین چیلله سی باشقا اوشاغی باساندا ایکی اوشاق بیرلیکده بیر- بیرینین یاخاسینا سانجاق تاخارلار .

3 – بیر گلینی باشقا گلینین چیلله‌سی باسسا ، شنبه ایله چرشنبه گونو اوچ دؤنه چیلله باسان گلینی او بیریسی گلینین ارینین آلت تومانین آراسیندان کئچیررلر .

4 – چیلله باسان گلینی الده اؤلموش گنج کیشینین قبرینین اوستوندن آتلادارلار.

قایناق شخص: سیاره نوروززاده، 53 یاشیندا ، موجومبار کندینده دوغولموش 15 یاشیندا ساری قیه کندینه گلین گئتمیش ، 17یاشیندا ایسه تبریزه کؤچموشدور 86/9/5

یئنی ائولنمیش گلین باشقا بیر یئنی ائولنمیش گلینین اوستونه گلسه او بیری گلینی چیلله باسار. چیلله باساندا ایسه گلین بویلو اولماز. بئله اولدوقدا نئچه یوللا چیلله تؤکرلر . خالقین ایچریسینده بونا اینانیرلار کی چیلله تؤکولسه قادین بویلو اولار. قادینی چیلله باسماسین دئیه، یئنی گلین گلمیش قادینین اوستونه باشقا بیر یئنی گلین گلمیش قادین گلنده اونلاری کوچه قاپیسیندان ائشیکده اوزبه اوز گتیررلر. اونلار قارشی – قارشیبا گلندن سونرا داها هئچ بیریسینین چیلله‌سی باشقاسینین اوستونه تؤکولمز.
چیلله تؤکمه‌نین بیر یولو بئله دیر کی، ایلین آخیر چرشنبه‌سینده 40 دنه بوغدا ، 40 دنه آرپا، 40 دنه داش، 40 قاشیق ایسه سویو توپلاییب بیر قابا تؤکرلر. قیبله‌یه ساری اولان نوودان(قیبله نوودانی) ین آلتینا قلبیر توتوب ، گلینی قلبیرین آلتیندا اوتوردارلار. توپلانمیش 4 قلم شئیی بیر قیزین (باکره‌نین) الی ایله نوودانداان تؤکنده بئله دئیرلر: اینسین ، جینسین ، بنی آدمین ، هر نه یین الی ایله چیلله‌باسیب، اونون چیلله‌سین توکورم. بئله لیکه گلینین چیلله سین تؤکرلر.
باشقا بیر واریانت دا بئله دیر کی، یایلیغی سونا چاتمیش فرشین بویلاریندان کئچیریب سونرا بویلاری کسه‌رک بئله دئیرلر: اینسین ، جینسین ، بنی آدمین ، هر نه‌یین الی ایله چیلله‌باسیب، اونون چیلله‌سین تؤکورم. سونرا یایلیغی بویلاردان چیخاریب چیلله باسمیش قادینین باشینا اؤرتوب باغلایارلار.
باشا چاتمیش فرش اولماسا ، ایلین سون چرشنبه‌سینه‌ده چوخ قالسا داها راحات یوللا بو ایش گؤرولور. قیرخ آیاق بؤجه‌یینی تاپیب چیلله باسمیش قادیندان ایسته‌یرلر، قیرخ آیاغین اوستونه ایشه‌سین.
تبریزده چیلله‌توکمه بونلاردان فرقلی اولور. بورادا چیلله‌نی سئرچه‌نین اته‌نه بالاسی ایله کسرلر.
آمما سیاره خانیم نوروززاده (قایناق شخص) اونو هانسی دبلرله اتّدیکلرینی بیلمیردی.

www.elbilimi.com

آشیق اولوب ترکی وطن اولانین ...

چاغ سوره‌سینده چئشیدلی ـ چئشیدلی آدلار داشییان، ایلایین چارپاشیق یوللاریندا نئچه ـ نئچه بؤران ـ کولکلره اوُغراییب، فیرتینالاردان آشارکن الیمیزه چاتمیش آشیق ادبیّاتی، کئچمیش اوْزان بابالاریمیزین دوشونجه گؤرونتوسودور. کئچمیشده اوْزان بارماقلاریلا دیللنن سیم‌لر، بو گون آشیق میضرابیلا سسله‌نن تئل‌لردیر. *"دده قورقود"* کؤکسونده اوْغوز ائل‌لرینی بیرلی‌یه چاغیران اوچ سیم‌لی قوْلچا قوْپوز، گونه ـ گون دَییشمیش، صدفله‌نمیش، سیم اوسته سیم باغلانمیش، تئل اوسته تئل گلمیش *" آشیق شمشیر"*ین کؤکسونده دوْققوز سیم‌لی تئللی‌ساز اوْلموشدور. قوْپوز، یاغی قارشی‌سیندا اوْغوز ارلرینه دایاق اوْلوب؛ *" قان توُرالی"*، *"سَگره‌ک"*، *"بئیره‌ک"* ... الینده قیلینج لا بیرگه هایلانیرسا؛ ساز، *" کوْراوغلو"* الینده میسری قیلینجدان کسرلی پاشالارا قان اوددورور.*" آشیق جنون"* کؤکسونده دلی‌لرین قهرمانلیق ناغیلین یارادیر.

" آشیق قریب" ـ ین یالقیزلیق جارچی‌سی؛" *توفارقانلی آشیق عاباس"* ـ ین کؤکسونده ایسه اؤتگون سسله شاهلارا قنیم اوْلور.*" آشیق قوربانی"* لا مئیدان شیکسته‌سی آچیر، *" کرم"* له بیرگه سئوگی اوْدونا یانیر. ائلیمیزین دؤیوش چاغلاریندا *"جنگی"*، *"میسری"*،*"اوُسمان‌دیوانی"* ـ*ندا* سسله‌نیر، کدرلی گونلریمیزده ایسه *"منصوریه"*، *"هیجران کرمی"*، *"زارینجی"* هاوالاریندا کؤنول‌لری اوخشاییر.

توپلاییب حاضیرلایان: محمد علیپور مقدم

دانیشیقلاریندان قوللاندیغیم آشیق‌لار :

آشیق حسین ساعی یاش42- دانیشق چاغی86/12/23آشیق سیروس کیانی یاش 33- دانیشق چاغی 86/12/20 آشیق عیسی قاراخانلی یاش 31- دانیشق چاغی 86/12/22

بو گون آشیق ادبیاتیندان دانیشماق ایسته ینده اؤنجه آشیقلیغین گنل بیلگیلرینی بیلمک گرک دیر. بو قونودا نئچه آشیقلا دانیشدیقلاریمن اؤزه‌تی:

اوستادلا شاییرد ایلگیلری:

قدیم آشیق لار موْللا مکتبینده بیلیم آلیب، بیر اوستاد آشیقدان آشیق صنعتین اؤیره‌نیب، آشیق اولاردیلار. بیر پارا آشیقلار دا مکتبی قورتاراندان سونرا " اره نلر سروری، دول ـ دول صاحیبی مرتضی علی دن " وئرگی آلیب "حاق آشیغی" آدیلا آشیقلیغا چیخاردیلار. ایندیسه وئرگی کسیلیب. موللا مکتبی ده یئرینی وئریب یئنی اوخوللارا. آشیق صنعتینه ماراق گؤسترن کس اوستاد آشیقلارین یانیندا قوللوق ائدیب، بو صنعتی اؤیره‌نیر. بو اؤیره‌نمه‌ده یاشین داخلی یوخدور. شاییرد یئنی یئتمه چاغلاریندان اوستاد یانینا گئدیب اؤیره‌نمه‌یه باشلار. بو اؤیره‌نیشده اؤنجه شاییردین سؤز اوستادی، سونرا ایسه

ساز اوستادی اولمالی دیر. اؤیرنجی، سؤز اوستادیندان قدیم ناغیللاریمیزی، سؤز قوشماغی،
(شعر دئمه‌یی) مجلیس دبلرینی، ساز اوستادیندان ایسه آشیق هاوالارینین چالماغینی، اوخوماغینی اؤیره نیر. بو ایلگی اوستادین عؤمرونون سونونا کیمی داواملانیر. شاییرد وار 10 ایل اوستادینا قوللوق ائدیر آمما 3 ایللیک شاییردجا آشیقلیغی باجارمیر. او دا شاییردین اردمینه قاییدیر. آشیق صنعتی شیفاهی اولدوغونا گوره شاییرد اوستادینا قوللوق ائتدییی زامان ناغیللاریمیزی، اؤزوندن قاباق کی آشیقلارین سؤزلرینی سینه دفتر ائدیب، اوستادیندان سیللی نی یئییب، آشیقلیغا چیخار. قدیم آشیقلارین مئیدان آچیب، دئییشمه سی بونو یئتیریردی آشیق پیشمه‌میش آشیقلیغا چیخناماز. اوستاد سیللی سی اونداکی شاییرد پیشدی، آشیقلیغی باجاردی شاییردا وورولاردی بونا گؤره کی شاییردین یادیندا قالسین " اؤیره نمک همشه وار." اوزونتویله ایندی مدرن لشمه ائتگی سینده آشیقلیق صنعتی قدیم کی زیروه‌سیندن ائنیب. داها مئیدان قورمالار، قیفیل بند آچمالار یوخدور بونا گؤره ده یارادیجی آشیق‌لار آزالیب (بئله گئتسه داها بو صنعتده یئنی یارادیجیلیق اولمایاجاق)، یارادیجیلیق آزالدیقجا آشیقلارین صنعت ساوادی دا آزالیر، بونا گؤره چوخلاری اوستاد گؤرمه‌دن نئچه ماهنی اؤیرنمکله یالنیز ایفاچیلیغا اوز گتیریرلر. ایفاچیلیق آشیق صنعتینده سون سیرادا یئر توتور، آشیغین ایشی تکجه ماهنی ایفا ائتمک دئییل.

آشیق عسگر

مجلیس دبلری:

آشیق، مجلیسی باشلایاندا قوشما یا دیوان سایاغیندا اولان اوستادنامه ایله باشلار :

«طریقت له معریفته قولاق آس!
شریعتده، یوْل ارکانی بیله‌سن!
حقیقتده، ندن خالق ائیله‌دی حاق؟
عرشی ـ کورسو، آسیمانی بیله‌سن!»

آشیق علسگر

***

سونرا جاهان نامه:

« زمانی حضرتی آدم دن بری،
نئچه مین سولطانلار، خانلار آغلادی!
هئچ بیر کسه دونیا قیلمادی وفا،
تخت اوستونده سلیمان‌لار آغلادی!»

خسته قاسیم

حقیقت نامه:

«ار اودور کی ائل باشینی ساخلایا،
البته اؤز باشین ساخلار هر کیشی .
دوشمان باریشدیرا، قان‌لار باغلایا،
اودور ائل ایچینده معتبر کیشی.»

خسته قاسیم

ایله مجلیسی داواملار. بونلاری اوخوماقدان آشیق ایستر هم بیر ائل آغ ساققالی اولدوغونا قوناقلاری، یئنی یاشام باشلایان بَیی دوزلویه، حاققا، حقیقته چاغیرسین، نئجه کی اوخودوغو وجود نامه ده:

آتانین صلبیندن گلدیم وجودا،
آنانین بطنینده قانا یئتیشدیم .
"عالمی زرء "ده گتیردیم ایمان،
بونو بیلیب، اوْل سوبحانه یئتیشدیم

***

...

قبریستانا یئتدیم، گؤرمه‌دیم بیرکس،
دونیادا اللَشمک عبثدی، عبث،
روح اوُچوب، گئتدی، بوْش قالدی قفس؛
حاق دئییبان نکرایینا یئتیشدیم.

آشیق عابباس توفارقانلی

اینسانین یارانیشیندان سؤز آچیب، بو دونیادا، او دونیادا باشا گلنلری بَی‌ین قولاغینا چاتدیریر. بیر ده آشیق بونلاری اوخویا ــ اوخویا قوناقلارا فیکیر وئرر، قوناق‌لار هانسی‌سینی یاخشی دینله‌سه‌لر مجلیسی، او سایاق اوخوماقلارلا باشا چاتدیرار. اؤرنک اؤچون آیر قوناق‌لار اوستادنامه‌نی قارشیلاسالار مجلیسده چوخلو مذهبی شعرلر، اؤیودلو سؤزلر اوخونار. آشیق بونلاردان سونرا بیر تجنیس اوخویوب سونرا ائل هاواسی (قاراچی هاواسی) اوخویار. ائل هاواسینین اوخونماسی آشیغین سسینی

کؤکلر، آشیق اوگون سسینین دورومونو بیلر. ایندیسه تبریزده توی‌لار آلتی ساحات اولور بو آلتی ساحاتین تکجه ایکی ساحاتی آشیغین اؤزونون اولور بو ایکی ساحاتدا آشیق تکجه ائلییه بیلر بیر تجنیس یا بیر اوستاد نامه ایله مجلیسی باشلاییب، نئچه شن ماهنی اوخویاندان سونرا بیر مخمس له قورتارارسین:

چکیلیب‌دیر قدرتیندن،
آی قاشلاری قارا گؤزل.
بیر نئچه قوربان دئمیشم،
سن گؤزو خومارا گؤزل.
ائندیردیکجه کیپریکلرین،
ائدیر سینم پارا گؤزل.
عشقین منی مجنون ائدیب،
سالدی مین دیارا گؤزل.
لقمان سان درمان ائیله!
اولموشام بئچارا گؤزل!

آشیق حسین جاوان

عاشیق حسین جوان

آشیقلارین گئییمی:

آشیق عیسی قاراخانلی

قدیم آشیقلارین پالتارلاری درویشلرین پالتاری کیمی اوزون اتک اولاردی (ایندیکی عبا کیمی)، سونرالار یاخاسی دویمه‌لی کؤینک ده گئییبلر. شاه ایسماعیل ختایی دؤوروند‌ه "آشیق قوربانی" کیمی آشیق لار شاهین بویروغو ایله دؤیوش جیبهه‌لریند‌ه اؤن سیرادا دایانیب سازلا، سؤزله عسگرله اوره ک وئرردیلر. ایندیسه آشیقلارین گئیدییی پالتار او چاغدان قالمیش شاه ایسماعیل اوردوسوندا "قیزیل باش"_لارین گئیدییی دؤیوش پالتاری دیر. دیزه کیمی گؤن چکمه، شالوار، یاخاسی دویمه لی کؤینک، گؤن قورشاق، بیر ده پاپاق. بو دؤیوشلردن سونرا دا ائلیمیزین دینج چاغلاریندا آشیق لار دؤیوش پالتاری گئییب الده ساز سینه ده اؤیودلو سؤزلرله خالقیمیزین کولتوره‌ل آلانیندا میللی وارلیغیمیزین قوْروقچوسو اولورلار. ایندیسه تبریزده بو پالتار تکجه رسمی چیخیشلاردا گئیینیلیر. آشیقلارین تویلاردا گئیدییی پالتار عادی کسلرین گئیدییی کت-شالواردیر.

توپلومدا آشیقلارین داورانیشی:

ائلیمیز ایچره آشیق لار همشه بؤیوک سایقیبا ییه دیرلر. ائل آغ ساققالی کولتور قوْروجوسو، گـرگین گونده دایاغی شن گـونلرده یـوم وئرنی دیرلر. بونا گوره ده آشیغین توپلومسال داورانیشی دا، آدینا تای اولمالی‌دیر. رحمتلیک دده علسگر دئدیینه گوره:

آشیق اولوب ترکی وطن اولانین،
ازل باشدا پر کمالی گرک‌دیر.
اوْتوروب _ دوراندا ادبین بیله،
معریفت علمیندن دولو گرک‌دیر.
***
...

آشیق توپلومدا ائله ترپنمه‌لیدیرکی آشیغین قوتساللیغی قوْرونوب ساخلانیلا. حاییفلار اولسون سون ایللر بعضی آشیقلار بو قوتساللیغی پوزوب، آشیقلیغا لکه ووروبلار. آدلارین چکمک، گؤردوکلری ایشلری دئمک آشیقلیغا مان دیر.

آشیقلیقدان باشقا آیری ایش:

کئچمیش آشیقلارین آشیقلیقدان باشقا آیری ایشلری ده اولوب؛ "خسته قاسیم"، "دده علسگر" اکینچی ایدیلر. ایندیسه بیر پارا تبریز آشیقلارینین ایشی وار. اؤرنک اوچون : کیتاب ساتیشی، اسیتریو، آل وئر ... چون تکجه آشیقلیق گلیریله عایله دولاندیرماق چتیندیر. بیر پارا آشیق لار دا آشیقلیق دان باشقا آیری ایش اولماغی آشیقلیغا عار بیلیرلر . اونا گؤره ده آیری ایشلری یوخدور.

آشیق حسین ساعی

آشیغین گلیری :

آشیغین گلیری اونون باجاریغینا باغلی دیر؛ نقدر آشیق اؤز صنعتینده باجاریقلی اولا، یاخشی اوخویا، یاخشی ساز چالا، یاخشی مجلیس دولاندیرا؛ دئمک خالقین ایسته یینی یئرینه یئتیره بیله، اونون تویو چوخ اولار، چوخ تویا گئدن آشیغین گلیری ده چوخ اولار. ایندی تبریزین آدلیم آشیقلاری گلیر باخیمیندان اورتا سیرادا یئر توتورلار. (اورتالاما 350دن 500 مین تومن)

آشیق هانسی بیلیملری بیلمه‌لی‌دیر؟

اؤنجه آشیغین موسیقی ساوادی اولمالی دیر؛ سازی یاخشی چالیب، آشیق هاوالارینی دوز اوخومالی دیر. قدیم آشیقلارین یاراتدیقلاری ناغیلاردان سؤیله دیکلری سؤیلردن بللە‌نیر، آشیق اؤز خالقینین کئچمیشینی، خالق ایچره یارانمیش ناغیلاری بیلمه لی دیر. قدیم آشیقلاریمیزین قیفیلبندلری "قورآن"دان، "نهج البلاغه"دن، پیغمبرلرین، ایماملارین یاشاملاریندان اولدوغونا گوره بونلاری دا اؤیره‌نمه‌لی‌دیر. بونلاردان آیری آشیغین علمی ساوادی دا اولمالی دیر. اوزونتو ایله بوگون تبریز آشیقلاریندا یوکسک بیلیم اولمادیغیندان آشیقلیق ساوادی دا چوخ آزدیر .

آشیغین چیخیشی:

قدیمدن آشیق اؤزو سازینی چالیب، سؤزونو قوْشوب، اوخویار. دئییشمه‌لرده آشیغین سازیلا سؤزو اونون یاراغی‌دیر. ایندی دئییشمه گؤتورولوب، تکجه اوخوماق دیر.

آشیغین تکجه چیخیشی اونون باجاریغینا، آشیق صنعتینده بیلیمینه باغلی‌دیر. سازی یاخشی چالیب، یاخشی اوخویان آشیغا آیری مشاییعتچی گرک دئییل ("بورچالی"، "اورمو" آشیقلاری کیمی). تبریز تویلاریندا ریتمیک هاوالارین ایسته‌یینین چوخ اولدوغونا گوره آشیغین چیخیشی بالابان بیرده قاواللادیر. آشیق اؤز بوشلوقلارینی بالابانلا _ قاواللا دولدورور. بونون دا سونوجو تبریز آشیقلارینین بیر پاراسینین چیخیشیندا سازین یاخشی چالینماماغی، هاوانین دوز اوخونماماغی سؤزون دوز اولماماغی‌دیر. ریتم ایله آیاق اولماق چتین دیر، آشیغین موسیقی ساوادی یوخاری اولسا ائده بیلر سازین یانیدا ریتمدن یارارلانسین. نئجه کی سازین آنسانبولا قوشولماسی آشیغین باجاریغینا باغلی دیر. آشیق سازین یاخشی چالا بیلسه، نئچه چالقی چالارینین ایچینده ساز اؤزونو گؤستره بیلر (تبریزده دالغا قروپونا تای).

آشیق سیروس کیانی

آشیغین دیلی :

آشیقلارین اؤزلرینه گؤره دیللری وار او دا قدیم قاراچی ائلیندن گؤتورولوب. قاراچی طایفاسیندان قیریلیب، ماحاللاردا قالان قاراچی لار آیریلاری بونلارین دانیشیقلارینی

باشا دوشمه‌سین دئییه، اؤز آرالاریندا بو دیلله دانیشارمیشلار. رحمتلیک آشیق ایمرانین شاییردی آشیق ماحمیدین دئییر: ایندیکی آشیق‌لارین آراسیندا دانیشیلان دیلین سؤزجوکلرینی آشیق سایات نوْوا (نوا) قاراچیلارین دیلیندن ییغیب آشیقلارا دانیشیق دیلی دوزه‌لدیب. ایندیسه آشیق‌لار اؤز آرالاریندا بو دیلی قوللانارلار. اؤرنک:

مانیس= کیشی، یولدلاش
مانا کارلاماق = غذا یئمک
چونالاش مانیس = دیقّت ائله
کاروا = پول
کیم پئتیوه = پولو قوی جیبیوه

یازیلی ادبیاتدان فایدالانماق:

آشیغین چیخیشی سؤزله‌دیر ایستر ناغیل اولسون ایسترسه ده سؤی. کئچمیشده بیر پارا یازیچیلارین، سؤیچولرین یاراتدیقلاری ناغیل‌لار، سؤی‌لر یازیلی اولدوغونا گوره ایندی دوزو آشیقلارین دیلینده سؤیله نیلیر " کیتاب دده قورقود بویلاری، لئیلی مجنون، ... شیرین فرهاد " کیمی ناغیل لار. چوخ آشیقلاریمیزین دا یاراتدیقلاری ناغیل‌لار، سؤیله‌دیکلری سؤیلرین بیر پاراسی دارماداغین اولوب، ایتیب _ باتیب، نئچه‌کی قوربانیدان قاباق کی آشیقلارین سؤیلری الیمیزده یوخدور. او دا قاییدیر بیزیم آشیق ادبیّاتیمیزین ایندییه کیمی شیفاهی اوْلوب، آغیزلاردان ییغیلدیغینا. بوندان قدیم بوتون شاییردلار اؤز اوستادلارینین سینه‌سیندن اؤیره‌ندیکلرینی سینه‌لرینه یازیب شاییردلارینا چاتدیرارمیشلار. سینه‌دن_ سینه‌یه الیمزه چاتان ناغیل‌لار، نسیل‌لر دیشیلدیکجه بیر پارا دیشیکلیکلره اوغراییبلار. بونا گؤره‌دیر بو گون ناغیللاریمیز نئچه توردده سؤیله‌نیر. ایندیسه آشیق ادبیاتیندا چالیشانلارین چاباسییلا آشیق یارادیجی‌لیغی‌نین یازییا آلینماسی بو صنعتده یارادیلان اثرلرین آرادان گئتمه‌یینین قاباغینی آلیر .

اسکی قوپوزلاردان بیر نئچه سینین شکلی:

آشیق عاباباس تاج خاتونی

علیرضا ذیمق

آشیق عاباباس بهلول‌زاده کی آشیق عاباباس تاج‌خاتونی‌یه معروف‌دی گونش ایلی 1318-ده چایپارا ماحالینین تاج‌خاتون آدلی کندینده آنادان اولوبدو. او 20 یاشیندان بری خوی دا یاشاییر و 44 ایلدیر آشیق‌لیق صنعتینده جانلا، باشلا چالیشیر. آشیق عاباباسین سازلا سؤزله ایلگیلی بؤیوک بیر یارادیجیلیغی اولوب، اودا امیر ارسلان داستانینی کامیل ساياقدا آشیق داستانینا چئویرمه‌سیدیر و اؤزدئدیگی کیمی بو داستان اوچون 95 قاطار سؤزقوشوبدور و 21 دفترده کی 21 نوارا ییغیلیب آذربایجان آشیق داستانلارینین آرتماسینا یاردیمجی اولوب. بو قوجامان اوستاد آشیق لا قیساجا بیر دانیشیغیمیز اولوب کی بیرلیکده اوخویوروق :

-سیزین اوستادی‌نیز کیم‌ایدی؟

منیم اوستادیم رحمتلی آشیق حبیب شبانلوئی دی، آشیق حبیبین ده اوستادی رحمتلی آشیق اسدایدی.

-سیزین‌له بیر دؤوره‌ده آشیق‌لیغا باشلایان آشیقلاردان بیر نئچه‌سینی ساياسی‌نیز.

رحمتلی آشیق عاباباس نقدعلی اوغلو، مرحوم آشیق علی‌اکبر مئیدانلی و یاشایانلاردان آشیق خلیل‌له آشیق قوربانی آد آپارماق اولار .

-هانسی آشیق داستانلارینی بیلیرسیز؟

خوی چوخوروندا ائله بیر داستان یوخدورکی دیللرده دئییله و من باشارمایام. مثلا محمود ایله قنبر، بابالئیسان، ورقا و گلشاء، امراه و سروناز، کوراوغلو و مهر دیلبر، شیکاری داستانی، قاچاق کرم داستانی و ...

-ایتیب باتان داستانلاردان بیر نئچه‌سینی ساياسی‌نیز.

آشیق داستانلاریندان کی ایندی‌لیکده ایتیب باتیبلار و چتین آدام تاپیلارکی اونلاری بیلسین و شاید ده هئچ تاپیلماز بو داستانلارین آدین سایماق اولار: شکسته عاباباس، شازدا قاسیم، زورآولی حبیب و خسته قاسیم .

-قاچاق کرم داستانی‌نین بیر نئچه شعرینی بیزیم اوچون دئیه‌سی‌نیز.

آی آغالار تعریف ائدیم
گور نئجه اوغلاندی کرم
ویرانه قویدو تیفلیسی
داغیتیدی ایروانی کرم...
توفنگین آلدی دستینه
یغیلدی علی دوستینه
چیخدی الوندین اوستونه
ائیله بیر دورانی کرم ...
کرم گئتدیسه هایانا
آختاریرلار یانا- یانا
خبر گئدیبدی تهرانا
گئچیب‌دی ایرانی کرم

-خویـون اینـدی‌لیکـده یاشـایان اوسـتاد آشیقلاریندان بیر نئچه‌سینی آد آپارین.
خنه‌یـه‌لـی آشـیق عابـاس، سـراولی آشـیق ابراهیم، آشـیق علـی رحمـانی، آشـیق آلـلاه وئردی وارلی و آشیق علیرضا کی سسی چوخ گؤزل‌دیر .

-آشـــیقلارین چتـــین لیکلریـــــدن و کئچینمه‌لریندن سؤز آچین .
آشیقلار جوان چاغدان قوجالیغاجان هئچ ببـر یئردن حمایت اولماییرلار. نه بیمه‌لری واردی نه ده صاباح قوجالانـدا بازنشسـته‌لیـک‌لـری. قوجالیب ألدن دوشـدوکده، زنـدگانلیق واقعـا بیله‌لرینه بد کئچیر. تا جوان‌دیـلار آز- چـوخ تویـــدا دویـــون‌ده چالیـــب اوخویـــورلار و گئچی‌نیرلر، آمما یاشـلاندیقدا دوغـرودان آل آتاجاق یئرلری اولمور .
بو ایشه بیر فیکیر قیلینمالیـدی و مسـؤوللار گرک بونلارین هنرمند اولدوقولارینا اینانالار و گرک بیـر چـاره دالیجـا اولالار. آشـیقلاردان گرک حمایت اولونـا. اونـلار بؤیـوک شـاعیر و موسیقیچی‌دیلر و فرهنگ و ارشـاد اداره‌سـی گرک اونلارین وارلیغینا اهمیت وئره. یوخسـا زامانلا بو ایشه علاقه گؤستره‌ن آزالاجاق و بـو صنعتین دالیجا گئده‌ن اولمایاجاق .

-صـحبتلریمیزین سـونوندا، اؤز قوشـدوغوز شـعرلردن بیرینـــی اوخوجـولاریمیز اوچـون سوناسینیز.

دیوان

آی آغالار ازل باشدان قادیر سبحان‌السلام
الیف الله، ب بسم‌الله سیر سبحان السلام
قدرتیندن خلق اولاندا تمام کل کائنات
آلتی گونده باشا گلدی عرش آسمان السلام
قدرتیندن خلق ائیله‌دین آدمی گتدین جانا
چکیلدی پنج تن نوری بهشت ده دوندو الوانا
اسم پاکی ثبت اولدی یازیلدیلار رضوانا
بیر محمد داده یئته‌ر آخرالزمان السلام
تمام دین‌لر سلطانی‌سان ای اسلام پایدار
یئر اوزونده مسلمانلار ائیله‌ر سنه افتخار
یوزاون دوردسوره جمع اولدی ذکر اولوندی آشکار
نام پاک کلام الله عزیز قرآن السلام
عاشیق عاباس تاج خاتونی عقلین ائیله تیغ سره
اسم علی ولی‌الله ذکر اولوندی دیللره
اوزمه دست دامنیندن دوشمه گینه خزللره
اون بیر اولاد ایله بئله شیر یزدان السلام

عادت عنعنه لر

باغمعروف دا آل - وئر

توپلایان: رحیم قابل نژاد

قایاق شخصلر: محمود محمدی؛ رشید پژوم؛ کاظم هاشمزاده؛ معصومه فغانی؛ جمشید فغانی

باغمعروف کندی تبریزین 15 کیلومتر گونئی باتیسیندا یئرلشیب. بو کندین ایکی محلله‌سی‌وار: باغمعروف، عسگر آباد. چوخ اسکی ایللرده هره‌سی بیر کند آدلانیردی تبریزده 1190 ایللرده زلزله اولاندا باغمعروف کندی ویران اولور تازا دوزلن کند ایسه عسگرآبادا یاخینلاشیر. سونرالار بو ایکی کند باغ‌معروف آدیلا تانینیر. ایکی کندین اورتاسیندا بیر دربند وار اورا کند ایچی دئییرلر کندین قدیم مچیدی و قدیم خزنه حامامی اورادا دوزلمیشدی. 40 ایل اونجه کند 50 ائولیدی، اینقلابدان سونرا تبریزه یاخین اولدوغونا گوره کوچریلر اورادا یئرلشدی. ایندی بو کند 1000 ائودن چوخدور.

گویرچین بورجو

قویون سوروسو گئجه چولده قالاردی سحر تئز کنده گلیب برده‌ده قویونلارین سودون ساغیب بیر یئره ییغاردیلار. بو سود، قویون حسابی ایله، هر گون بیر نفرین اولاردی. بَرَده سودو ساغیب بسته (20-30 لئتیرلیک سود قابی)یه دولدوروب ائششگ ایله تبریزه آپاراردیلار. بو سود کوهنه زیندان یاخینلیغیندا قره قولام (غلام)ین اوغلو رسولا ساتیلاردی، قره‌آغاجدا ماللا حسین آدینا مشهور اولان محمد حسینه ساتاردیلار (ماللاحسین قره‌آغاجدا باققال ایدی ایندی اونون نوه‌سی او توکانی ایشلدیر)، کوچه‌باغدا ایسه دئو اکبره وئریلردی.

سوت اولچوسو بیر چره‌ک حجمده قاب ایله اولوردو. چوبان حسن آدی ایله مشهور اولان مش‌حسن‌عمی پاسبانی بیر محله‌نین سودونو آلاردی. او بیر یئره یازمادان هامینین سودونون نه‌قدر اولدوغونو یادیندا ساخلاییب سهو ده ائله‌مزدی. هامی اونون دوزلویونه اینانیردی. باغمعروفدان گونده ایییرمی باتمان سود ساتیش اوچون تبریزه گئدردی، آنجاق هئچ بیر قویون صاحابینین بو قدر سودو اولمازدی. آنجاق هر ائوین ایییرمی باتمانی دوغرولان زامان چوبان حسن بونو خاطیرلادیب او گونون سودونو ساتماق اوچون همین شخصه وئرردیلر. البته کاسیب عایله‌لره نوبه‌لری چاتمادان دا بو ایرمی باتمان سودو، سونرا اوده‌یه‌جک دئیه، وئرردیلر.

قدیم قابلارین آزلیغینا گوره سودو ساخسی کوپ قابا دولدوروب قویون دریسی ایله آغزینی باغلاردیلار، بو ایسه 15-20 کیلو سود توتاردی. بو قابلاری حئیوانلارا چاتیب

پیاده خیاوانینان تربیزه (تبریزه) آپاراردیلار. تبریزده نادیر چارراهیندا مش‌حسنه یا کلب‌حسین عمی‌یه، کوچه باغدا دئو اکبره ساتاردیلار. هفته‌نین 6 گونو بئله اولاردی آنجاق بیر دب چیخمیشدی بئله کی هفته‌ده بیر گون قویمازدلار سودچونون الینه سود چاتسین دئیردیلر: بوگون میللت‌دی. یولدا، مثلا شام‌قازاندا میللت یولو کسردی بیر آغ‌ساققال یا ایش بیلن سودو یئندیریب سود صاحیبیندن سوروشاردی: سودو سودچویه نئچه‌یه ساتیرسان؟ اودا قیمتینی دئیردی. ایش بیلن اوراداکیلارا سوت وئریب پولونو آلاردی، سود قورتولاندا دا سودون پولونو سود صاحیبینه وئرردی بئله‌لیکله ده هئچ بیر کسه ظلم اولمازدی اونا گوره هئچ اعتراضدا اولمازدی. میللت او گون اوجوز سود ایچردی. شهرین هر طرفینده بو ایشی گورردیلر. باغ‌معروف کندینین یولو قره‌آغاجدان ایدی آنجاق چوخ زامان شام‌قازاندا منتش مجیدی بیرده قیرمیزی باغین آغزیندا هفته‌ده بیر گونو میللت گونو دئییب سودو میللته وئریب پولونو آلاردیلار "بوگون فلان کس سوت آپارمیشدی میلت ایله‌دیلر".

آل-وئرده جینس وئریب جنس آلاردیلار.

چرچی چرشنبه یئمیشی

ده‌للک (سلمانی) باشلاری ایلیک (سالانه) قیرخاردی . اونلار بویوکلرین باشینی پیر دیبینده، قهوه قاباغیندا، دووار دیبینده، مچید یانیندا اولگوج ایله قیرخاردیلار. ایل باشی بیر باتمان بوغدا، هر جوته[2] قارشی دا بیر تای کولش آلایب خرمن‌یئرینده بیر یئره یغیب خرمن ائلردیلر. قوروقچو، میراب ... هَره‌سی بیر تای کولش آلیب خرمن ائلردیلر. قدیم ده‌للکلردن: حیدر عمی ، ده‌للک قاسم، سردریلی ده‌للک کَلب‌احمد، رسول (کلب احمدین اوغلو) ، ده‌للک کَلبه علیرضا ، ده‌للک مش‌حسن ، ساری کیشی ، ده‌للک مَشه باغیر. ده‌للکلر موختلیف زامانلاردا بوتون کندین، بویوکلو-کیچیکلی، باشلارینی قیرخیب عینی حالدا اوغلان اوشاقلارینی سننت ائدیب، عاشورا گونلرینده ده باش‌یاراندا اوشاقلارین باشینی اولگوج ایله یاراردیلار و بونو دا صواب بیلردیلر.

باش قیرخماغین یئری و زامانی یوخ‌ایدی کوچه ده، بازاردا ، پیر دیبینده هر هارادا اولسایدی قیرخاردی. اونلار عینی حالدا سننت ده ائدردیلر. حیدر عمی ایران –عراق ساواشیندا جبهه‌ده اولدوغو زامان او منطقه‌نین اوشاقلارینی سننت ائدردی و ظارافات ایله اونا "صلواتی قوش‌کَسَن" دئیردیلر. ده‌للکلرین اوچ ایشی اولاردی: 1- اوشاقلاری سننت ائله‌مک 2- باش‌قیرخماق 3-دیش چکمک.

ده‌للکلرین سننت ائله‌مه‌سی اوغلان اوشاقلارینی قورخوتموشدو. اوشاقلار ده‌للک حسن عمینی ائششک اوستونده کنده گلمکده گورنده بیر-بیرینه خبر وئرردیلر، باشلاری اوزون اولاندا دللک اونلاری آختاراردی باشلارینی قیرخسین؛ اونلار دا بیر

[2] جوت: مساحت واحیدی

داهـا سـنت اولماسـینلار دئیـه قاچیـب گـویرچین بورجونـدا[3]،خرمنـده، بوغـدا تـایلارینین دیبینـده، طولـه‌ده، سـامانلیقدا، یونجا تایلارینین آراسیندا، دووار دالیندا، باغدا آغاجلارین آراسیندا گیزله‌نردیلر. یازیق دللک حسن عمی‌ده بیر-بیر اونلاری آختاریب هارادا تاپسایدی اوردا بیـر بوجاغـا سیخیشـدیریب باشـینی قیرخـاردی ... . حسـن‌عمـی‌نـین خرمنده اوشاق قووالاماسی گورمه‌لی‌ایمـیش. اوشـاقلارین قورخـولاری بیـر داهـا سـنت اولماقدان ایدی آنجاق اونلارین چوخو سنت اولموشدولار فقط بعضیلرینی نذیر دئمیشدیلر خراساندا قیزیل نوودانین کسدیرسینلر. دللک مشدحسن اول ائششگ ایله گلردی سـونرالار 28 نومره‌لی اینگیلیز مالی اولان دوچرخه ایله گلیردی.

چرچی بازاری

بـاغ‌معروفـدا ایلـک توکـان 80 ایـل قابـاق محمدتقی اوغلـی حسـین-یـن همتـی ایلـه آچیلدی. حسین خـاکپور 1279-جـو ایلـده باغ‌معروفدا آنـادان اولـدی. حسـین خـاکپور، حاج تیمورون آتاسی، بیرده اسماعیل عمی (اسماعیل صادقزاده) باغمعروف محلـه‌سـینین اولینده توکانلاری واریدی.

اوچونجو توکان حاج علی فرد تبریزی (علـی بقـال) طرفینـدن، مجیـد چوچـه‌سـینده آچیلمیشدی.

حاجعلی بقال

آل-وئرین چوخ اولمادیغی اوچـون گـورَردین بیری توکان آچیر اوبیری باغلاییر. سـونرالاردا توکـان چوخالـدی. بیـری نوحـه‌خـوان اژدر، کندین میدانینـدا، بیـری محمـود محمـدی، عسـگر آبـادا دوننـده، بیـر آیریسـی حسـین معصومیان، پیر دیبینده، توکان آچدیلار. هـر شئی ده آلسیدیلر توکانـدا قـالاردی اوبیـری موشتریه ساتیلاردی شهردن یومورتـا ، پنیـر گتیرمزدیلر بو توکـانلاردا کیربیـت، زنبیلـده خورمـا اولاردی کیمـین .. سـاتیلاردی عمومیتله آل-وئـرده پـول اولمـازدی؛ بوغـدا، آرپـا، یومورتـا وئرردیلـر ایسـته‌دیکلرینـی آلاردیـلار، اودا اولماسـایدی ائـودن قـازان - مزمئیی کیمی شـئیلری بئـی (بیـع) قویـوب آلاردیلار. واخت اولاندا آیری یئـرده گـئدیب ایشله‌ییب آلینان موزد ایله مال یا پول وئریب وساییلی قایتاراردیلار.

---

[3] گـویـرچـیـن بـورجـو

چرچیلر ده بو کنده چوخ گلردیلر. اونلار ایسپلان (اسفهلان)دان دوردچرخ ایله، سردریده‌ن آت-ائشَشگ و دوچرخه (یئل آتی) و موتور ایله، هابئله کوجه‌واردان گلردیلر. چرچیلرین مالی کئش، چایدان، ایستکان-نعلبکی، چای شیرنیسی، توتون، پاپریز ، پاپریز کاغاذی، فندک، فندک داشی، ملاغا-کفگیر، برنی، متیرت، سئیین، بایرام قاباغی پالچیق فیشقا اولاردی. اوشاقلار چرچیلره یومورتا وئریب فیشقا آلاردیلار. بونلار چئشیدلی شکیللرده اولوردو، بیری آفتافا شکلینده باشقاسینین لوله‌سی اوزون، بیر باشقاسی قوچ شکلینده و... . کندین بوتون اوشاقلاری فیشقا آلاردیلار، دئمک اولار فیشقا سسی بایرام سسی سایلیردی.

چرچیلردن عرب حسین، سردریدن دوچرخه‌ده پارچا ساتاردی، اوبیرلر ده آینا، اینه –ساپ، ساققیز (آغ ساققیز) و بوتون خرزی مالی آل-وئر اولاردی. حسین چرچی سردریدن گلردی حالوا وئریب کوهنه چاریق و کومور آلاردی (چارغی اینک کلله‌سینین دَریسیندن تیکردیلر. اونو ایپ ایله آیاقدا برکیدیب دیزه کیمی ده شال باغلاردیلار). قدیم چرچیلردن اسماعیل بئره‌لی، خرزی مالی، سید صفایی، بزاز مالی ساتاردیلار. بزاز مالی ائشک اوستونده خَرَزی مالی ایسه قوللاردان آسیلمیش سله‌لرده گلردی.

باغمعروفلولار ایلمک سالماق اوچون سردریه گئدنده پیادا، ال وئرنده ایسه ائشک ایله گئدردیلر. سردری‌یه آلاندوز یولو ایله گئدریلر. بو یول داشلیق یول ایدی. اونلار حاج عاباسعلی‌نین اوغلو حاج حسین قولونون کرخاناسیندا بیر–ایکی قیرانا ایشلردیلر. بونلارین موزدو گون حئسابی ایله اولاردی. بو ایشله‌ینلر آلاندوز گولونون باشیندا میر علی‌اکبر توکانچیدان ایسته‌دیکلرینی آلاردیلار.

کیتابعلی‌عمی (ایکی گوزدن گورمزدی) 60 ایل بویوجا بیر تلیس دالینا، بیر آل-وئر سبدی قولونا سالیب پیادا سردریدن گلردی. او چوخلو پول قارشیسیندا چای شیرنیسی، ساققیز، ایینه-ساپ، کئش، آینا و چووالدیز ساتاردی. هابئله بیر حلبی نفت اوزو ایله گتیریب چیراق یاندیرماق اوچون ایسته‌یه‌نه بیر شوشه ساتاردی. چرچیلر، خصوصیله کیتابعلی کوهنه چاریق آلیب اونون یئرینه اوشاقلارا ساققیز و یئمه‌لی وئرردی. آلی ایله پوللاری تانیییب هر شئیی بیلردی، سونوندا دا یولونو توتوب پیادا سردریه قاییداردی. عرب حسین اوللر پیادا، سونرالاردا ائششک، آخیردا دو چرخه ایله سردریدن بزاز مالی گتیرردی. سوچی علی اوللر پیادا، سونرا ائششک، لاپ سونرا موتور، آخیرلاردا دا تاکسی باردا (وانت‌ده) سردریدن قاب-قاشیق، پارچا، خرزی مالی گتیرردی.

چرچیلر یای-قیش بیلمه‌دن هر زامان گلردیلر. مووسیمه گوره گتیردیکلری ماللار فرق ائدردی. بایراما یاخین چرچیلر پیر دیبینده دوشردیلر بوگونلرده وسایللری فرقیلی اولاردی. آخیر چرشنبه اوشاقلارا پالچیق فیشقا چرچیلرین گوزه گله‌لن شئی‌لریندن ایدی. فیشقالارا سو توکنده چالاردی

بایرامـــدا اوشـــاقلار اوچـــون خسروشـــاه (خسروشهر) بازاریندان آدینـا تـوس دئیـلن باشماق آلاردیلار. بو توسلار یوموشاق اولـوب چئشیدلی رنگلرده اولاردی خسروشاه چرچی بـازاری بوتـون سـردری ماحـالینین قـدیمی بازارلاریندان بیریدیر. بو بازار هفتـه دوردو (سه‌شنبه) ناهاردان قاباق خسروشاه‌دا قورولار. اورادا هر شئی ساتیلار؛ مال-حئیواندان توتدو بزاز مالی، خرزی، یئمه‌لی، گئیمه‌لی و توپلوما لازیم اولان هرنه اورادا اولار. هفتـه دوردونـه بازار گونو دئییلر. باغ‌معروف آل-وئرینین بیـر قیسـمی ده او بـازاردان اولاردی؛ خصوصـیله بایرام آل-وئری، چرشـنبه یئمیشـی، باهـاردا قویون- قوزو سوروسونو اورادان آلیب، پـاییزدا ایسه مال—حئیوانی اورادا ساتاردیلار.

آلتـی ایلـدیر بـاغ‌معروفـدا چرچـی بـازاری قورولوب هفته‌اوچو ناهاردان قاباق قورولـوب، لازیم اولان هر بیر شئیی اورادان آلماق اولار. آمـا خسروشـاه بـازاری هَلـه‌ده یئرینـی ایتیرمه‌ییب.

بوگون باغ‌معروفدا 150 موختلیف توکان، 50 ملک آل-وئر یئری، 10-15 دمیرچی، ماشین میکـانیکی و پنچرتوتـانی، تاکسـی تلفنـی، چورکچی، بیلیارد و .... واردی. دئمه‌لی هر نه شهرده وار باغمعروفدادا وار.

چکی داشلاری

قـدیم چکـی داشـی باتمـان، بیـر مکعـب شـکلینده اولان داش ایـدی. اونـون یاریسـی یاریم باتمان، دوردن بیرینه ایسـه چـه‌ره‌ک دئیردیلـر. چـه‌ره‌یـین یاریسـی بیـر سـیبه، سیبه‌نین یاریسینا پونزا، پـونزانین یاریسـی هفـــدیره‌م، هفـــدیره‌مـــین یاریســـی اوش(اوچ)دیره‌م ایدی. کیچیک چکی داشـی اولان میثقـال دا واریـدی تـرازولار اونـی گوسترمزدی. بو ترازولار نهایت 3-4 میثقالی چتین گوسترردی. قانتار آدلی ترازو واریـدی کی گئتدیکجه دیققتـی آرتمیشـدی. قاپـان آدلـی بیـر تـرازو دا واریـدی کـی اوچ اوزون آغاجدان آساردیلار. قاپانلا سامان تـایی، یـادا نئچـه بوغـدا—آرپـا تـایینی چکردیلـر. باغ‌معروفون هر محلله‌سینده ایکی-اوچ قاپـان واریدی و اوزونه مخصوص داشلاری اولاردی. آسما ترازونو الده دوزه‌لدیب، اونـلا توکـانلاردا یونگول شئیلری چکردیلر.

اوزونلوق اولچولری:

آرشین، یاریم آرشین، چه‌ره‌ک

زمـی آل-وئرینـده اولـدوغو زمینـی گـوروب آلاردیلار. پولون آز اولدوغونا گوره20 تومن یا نئچه قویون قارشیلیغیندا آلیناردی. سـاوادلی یوخیدی بونـا گـوره ده یازیلاشـماق اوچـون سـردری‌یـه یـادا کوجـوارا گئـدیب 5 قیـران وئریب یازییا آلاردیلار. کوجـواردا حـاج‌آخـود آغا علمی هـم کبـین کسـردی همـده قبالـه یـازاردی، اونـا دا مـاللا قبالـه‌سـی دئیردیلـر. سردریده ده حاج میرزا جواد آغا، میرغافارین اوغلی، یازاردی.

قدیم پول: یوزآلتین، بیرشاهی، بیر عابباسی، اون شاهی،بیر قیرانلیق

بیر عابباسی قارشیلیغیندا بیر کیلوقرام چـای، یـوزآلتین قارشـیلیغیندا دا زنبیـل یاریسـی خورما آلمـاق اولاردی. سـاتیجیلاردان بیـری حاج حسین‌ایدی. حاج حسینین توکانی کند ایچینده باغ‌معروف طرفینه دوننده نـبش ده اولاردی، بو توکان بوگون بنگاه اولوبدی. مش ایسـماعیلین توکـانی 50 مئتیـر اویـانلیق، باغ‌معروف طرفینده، اولاردی. علی باققـال دا کنـد ایچینـده ائـو آلیـب ائوینـدن توکـان چیخاردی. علی باققال اصلینده راواسانلی‌دیر.